

3. Афанасьев Ю. Л. Социально-культурный потенциал художественной деятельности: монография / Ю. Л. Афанасьев. – Львов: Свит, 1990. – 157 с.

4. Божко Т. О. Креативність у структурі підготовки дизайнерів-графіків / Т. О. Божко // Скрижалі. Декоративне мистецтво і дизайн: наук.-мист. студії/ Київський державний інститут декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука; редкол. М. Г. Чобітько, І. І. Міщенко та ін. – Київ-Чернівці: ВД Родовід, 2009. – С. 211-213.

5. Владимирская А. О. Реклама: навч. посібник / А. О. Владимирская, П. О. Владимирський. – К.: Кондор, 2006. – 334 с.

6. Дегтярев А. Р. Изобразительные средства рекламы: слово, композиция, стиль, цвет / А. Р. Дегтярев. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2006. – 256 с.

7. Дурняк Б. В. Розробка і дизайн рекламних видань: навч. посібник / Б. В. Дурняк, А. Є. Батюк. – Львів: Українська академія друкарства, 2006. – 315 с.

8. Кафтанджиев Х. Гармония в рекламной коммуникации / Х. Кафтанджиев. – М.: Эксмо, 2005. – 368 с.

9. Костина А. В. Массовая культура как феномен постиндустриального общества / А. В. Костина. – Изд. 5-е. – М.: Издательство ЛКИ, 2011. – 352 с.

10. Костина А. В. Эстетика рекламы: учебн. пособие / А. В. Костина. – М.: Вершина, 2003. – 296 с.

11. Лебедев-Любимов А. Н. Психология рекламы: учебн. пособие / А. Н. Лебедев-Любимов. – СПб.: Питер, 2006. – 384 с.

12. Мокшанцев Р. И. Психология рекламы / Р. И. Мокшанцев. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 230 с.

13. Музыкант В. Л. Теория и практика современной рекламы: в 2 ч. / В. Л. Музыкант. – М.: Евразийский регион, 1998.

14. Назайкин А. Н. Иллюстрирование рекламы / А. Н. Назайкин. – М.: Эксмо, 2004. – 320 с.

15. Павловская Е. Дизайн рекламы: поколение NEXT / Е. Павловская. – СПб.: Питер, 2003. – 320 с.

16. Песоцкий Е. Современная реклама: теория и практика / Е. Песоцкий. – Ростов н/Д.: Феникс, 2001. – 320 с.

17. Прищенко С. В. Художньо-естетичні аспекти реклами / С. В. Прищенко // Мистецтвознавство України: збірник наук. праць Академії мистецтв України. – К.: СПД «Пугачов», 2007. – Вип. 8. – С. 111-118.

18. Пронин С. Г. Рекламисту о дизайне. Дизайнеру о рекламе / С. Г. Пронин. – М.: Бератор, 2004. – 168 с.

19. Психология в рекламе / под ред. П. К. Власова. – Х.: Гуманитарный центр, 2007. – 320 с.

20. Разработка и технологии производства рекламного продукта: учебник / под ред. проф. Л. М. Дмитриевой. – М.: Экономистъ, 2006. – 639 с.

21. Романов А. А. Разработка рекламного продукта: учебн. пособие / А. А. Романов, Г. А. Васильев, В. А. Поляков. – М.: Вузовский учебник: ИНФРА-М, 2010. – 256 с.

22. Ромат Е. В. Реклама: учебник / Е. В. Ромат. – СПб.: Питер, 2002. – 544 с.

23. Сальникова Е. В. Эстетика рекламы. Культурные формы и лейтмотивы / Е. В. Сальникова; Гос. ин-т искусствознания Мин-ва культуры РФ. – СПб.: Алетейя, 2001. – 287 с.

24. Сапенько Р. П. Искусство рекламы в современной культуре: монография / Р. П. Сапенько. – К.: Типография «Клякса», 2005. – 295 с.

25. Ульяновский А. Мифодизайн: коммерческие и социальные мифы / А. Ульяновский. – СПб.: Питер, 2005. – 544 с.

26. Ученова В. В. История рекламы / В. В. Ученова, Н. В. Старых. – СПб.: Питер, 2002. – 304 с.

Феофанов О. А. Реклама: новые технологии в России / О. А. Феофанов. – СПб.: Питер, 2000. – 225 с.

УДК 82.12(477)

Наталія РЕБРИК,

проректор,

кандидат філологічних наук,

Закарпатський художній інститут,

м. Ужгород, Україна

ВІЙНА ЯК ЗЛОЧИН І ВІЙНА ЯК ЧИН: ПОЕМИ ПЕТРА СКУНЦЯ «РОЗП'ЯТТЯ», ДМИТРА КРЕМЕНЯ «МЕМОРАНДУМ ГЕРШТЕЙНА» ТА «ВІРШІ З ВІЙНИ» БОРИСА ГУМЕНЮКА

Наталія Ребрик. Війна як злочин і війна як Чин: поеми Петра Скунца «Розп'яття», Дмитра Кременя «Меморандум Гернштейна» та «Вірші з війни» Бориса Гуменюка. Говорячи про актуалізацію воєнних буднів, звелічення героїв-фронтовиків у поетичних творах Петра Скунца, Дмитра Кременя та Бориса Гуменюка, автор спостерігає своєрідний ренесанс міфу, відродження певних міфологічних уявлень, переплетених з історичними фактами, яким надано нового звучання. Тема війни у творчості представників трьох різних поколінь має однаково глибоке філософське осмислення. Автор робить акцент на важливості мілітарного досвіду і міфу для утвердження національних пріоритетів у глобалізованому світі.

Ключові слова: міфологізований сюжет, мілітарний досвід, ілюзії, нереалізовані амбіції, імперії, країни, народи і люди.

Наталія Ребрик. Война как преступление и война как Действие: поэмы Петра Скунца «Распятие», Дмитрия Кременя «Меморандум Гернштейна» и «Стихи с войны» Бориса Гуменюка. Говоря об актуализации военных будней, вознесении героев-фронтовиков в поэтических произведениях Петра Скунца, Дмитрия Кременя и Бориса Гуменюка, автор исследует своеобразный ренессанс мифа, возрождение отдельных мифологических представлений, переплетенных с историческими фактами, коим надано новое звучание. Тема войны в творчестве представителей трех разных поколений имеет одинаково глубокое философское осмысление. Автор акцентирует на важности милитарного опыта и мифа для утверждения национальных приоритетов в глобализованном мире.

Ключевые слова: мифологизованный сюжет, милитарный опыт, иллюзии, нереализованные амбиции, империи, страны, народы и люди.

Natalia Rebyrk. War as a crime and war as Responsibility: Peter Skunts' poem «Crucifixion», Dmytro Kremen's «Memorandum Hershsteina» and «Poems of War» by Boris Gumenyuk. Speaking of updating the military routine, the exaltation of heroic soldiers in the poetry of Peter Skunts, Dmytro Kremen and Boris Gumenyuk, the author explores a kind of renaissance of myth, the revival of certain mythological ideas, interwoven with historical facts, whom were given new meanings. The theme of war in the works of the representatives of three different generations of the same has a deep philosophical understanding. The author focuses on the importance of military experience and myth for the approval of the national priorities in a globalized world.

Keywords: mythological plot, military experience, illusions, unrealized ambitions, empire, country, nation and people.

Слова набубнявілі кров'ю...

Борис Гуменюк

Постановка проблеми. Кажуть, що коли стріляють гармати, музи мовчать... Коли стріляють гармати, музи знаходять набубнявілі кров'ю слова, щоб вони zostалися пам'яттю, щоб вони запали глибоко в людські серця і заставили людські голови думати про мир. Війна як злочин і війна як Чин. Прослідкуємо за її художнім втіленням у творчості Петра Скунця, Дмитра Кременя та Бориса Гуменюка.

Виклад основного матеріалу. Для Закарпаття (його громадського, культурного, літературного життя) ім'я Петра Скунця займає окреме, почесне, величне місце в поезії, публіцистиці, літературознавстві. Говорячи про актуалізацію воєнних буднів, звеличення героїв-фронтовиків у поетичних творах Петра Скунця, спостерігаємо своєрідний ренесанс міфу, відродження певних міфологічних уявлень, переплетених з історичними фактами, яким надано нового звучання. Для аналізу обрано поему «Розп'яття» (1971), присвячену пам'яті Івана Кубинця, поему, що була пущена «під ніж» всім тиражем як ідейно шкідлива. Невелику частину з накладу все-таки було врятовано (поцуплено водієм машини, яка вивозила примірники з видавництва).

Фронтний розвідник Іван Кубинець (6 липня 1922 – 18 квітня 1945), підпільник Дмитро Вакаров (3 листопада 1920 – 7 березня 1945), диверсант Олекса Борканюк (11 січня 1901 – 3 жовтня 1942), танкіст Степан Вайда (17 січня 1922 – 6 квітня 1945) – закарпатці, чиї імена найчіпкіше пов'язані з перемогою над нацизмом. Звичайно, за радянською шкалою ідеологічних цінностей. Поки що не виходитимемо поза це окреслення, в якому, звичайно, не могло бути місця героям ані Карпатської України, ані українського націоналістичного підпілля й УПА, ні Волошину, ні Блестіву, ні Ірлявському. Але й про згаданих вище знаємо не так вже й багато. Більшість відомостей оповита міфологізованими сюжетами, про достовірність яких не можемо нічого стверджувати. Відомо, що Івана Кубинця вважають героєм Чехословаччини; зі Степаном Вайдою пов'язане створення «Карпатської Січі» – озброєних загонів українців Закарпаття, що прийняли на себе удар угорських військ в березні 1939 року; Олекса Борканюк – національний герой-комуніст, а про гімназиста Дмитра Вакарова розповідав колись Кирило Галас, зовсім його не героїзуючи.

Поет наголошує на проблемі конфлікту між людиною і суспільством, точніше між громадянином і державою, і це наголошення постало, на нашу думку, із реалій того часу – знайомство Петра Скунця з визначальними постатями, які мали сміливість і сили чинити опір системі (В. Чорноволом, М. Руденком). Текст просякнутий алюзіями, натяками, а подекуди і прямими відсиланнями до політичної ситуації, що склалася у той час в країні навколо трюх Іванів (І. Чендея, І. Світличного, І. Дзюби). Очевидно, що присвята поеми «Розп'яття» саме Івану Кубинцю не випадкова.

Написана 1971-го року поема Петра Скунця «Розп'яття», стала таким собі імпульсом до пробу-

дження «непохитної віри в своє діяння», як пише в рецензії на поему Микола Нагнибіда. Така віра на той час була не те що потрібною для будь-кого, хто хотів займатися єдиною можливою справою служіння не партії, не системі, а собі самому, – та віра була просто необхідною, невід'ємною необхідною. Упродовж дванадцяти по-філософськи осмислених сюжетів у поемі «Розп'яття» ідеться про трагічну загибель юнака.

Авторські думки снують навколо символічного образу явора – живого, котрий безстрашно проривається увись, і уречевленого в колицку, фляору, хрест, ворота, труну: «На вітрові ярім, / на вітрові дикім / помір'явся явір /із небом великим. / І вдарила в явір / нічна блискавиця. / Не збудеш ударів, / якщо не схилився» [6:45]; «Може, був ти явором, і тебе зломил, / і ти мав лежати з іншими уряд» [6:60].

Явір у міфах слов'ян виступає як одне із першодерев. Він є символом чоловіка взагалі і молодого парубка зокрема. Стояння явора над водою, схилення його, так само як інших дерев, є символом журби, суму. Також явір позначає безсмертя. Звідси і традиція садити його на могилах. Тесання яворів символізує плітки, брехню (це властиве взагалі паданню, літання трісок від рубаного дерева) [9]. В аналізованій поемі Петро Скунець використав образ явора, у якому розкрив міфологему героя, його роль, завдання та покликання перед народом та самим собою.

Поема присвячена цілком реальній особі – Івану Кубинцю. Хто він? Воїн-доброволець, що був тільки нашим земляком, а нині належить усій Землі, народний герой Чехословаччини, розп'ятий фашистами, чи, може, за тим Кубинцем ховається якийсь інший Іван? На це питання відповісти не так важко. Василь Моринець припускає, що «поема насправді адресувалася іншій особі, сучаснику Петра Скунця, взятого владою на тортури за ідейну боротьбу в ім'я національного відродження України» [4:6-26] (тобто йдеться про Івана Дзюбу). Ще одним «Іваном Кубинцем» може бути Іван Чендей, як вважає дослідник творчості Петра Скунця Василь Басараб.

У «Розп'ятті» голос героя-об'єкта практично відсутній, його повністю замінює ліричний герой-наратор, який фактично опиняється в центрі подій. Тому слова поеми стосуються не якогось конкретного випадку під час Другої світової війни, а більше вони промовляють з уст пізніших «кубинців»: і Дзюби, і Чендея, і ще не одного «розп'ятого» стосуватимуться, на жаль... Скунцевих «кубинців» впізнали відразу. І на зборі обкому Компартії України виносить таємна постановка «Про серйозні ідейно-політичні помилки в книжках “Подражание театру” Фелікса Кривіна та “Розп'яття” Петра Скунця, випущених видавництвом “Карпати”». Книжкам було приписано «ідейно-політичну невизначеність, відхід від ленінських принципів партійності літератури», де «високохудожнє, політично гостре й філософськи чітке втілення антифашистської теми підмінено твердженнями, поданими з позиції абстрактного гуманізму... Рішенням ЦК Компартії України видання було заборонене, а тираж знище-

но. Іван Кубинець постає перед читачем передо-всім тією силою протистояння, в результаті якої твориться народ. Такими кубинцями для українського народу були і Дзюба, і Чендей. Тому не дивно, що представники Компартії пустили «під ніж» поему про Івана-свободолюбця. Поема є окрасою літературного доробку Шевченківського лауреата Петра Скунця.

Петро Скунець хотів бути Одним. Яким за всіма уявленнями і повинен бути герой. Він ним є. Трагічні календарі автора і ліричного героя наклалися, а число 21 для обох є символічним збігом. Стільки П. Скунець не дожив до шістдесят п'ятого дня народження, а двадцятитрирічний І. Кубинець – до перемоги над нацизмом.

Антифашистська поема «Меморандум Герштейна» Дмитра Кременя – поема-звинувачення, поема-інвектива. В її основу покладена справжня історія – повчальна і трагічна – про Курта Герштейна, який пішов служити у війська СС з однією метою: викрити перед людством страшні злочини нацизму.

22 червня 2014 року для нього розпочалася ще одна війна: в добровольчому батальйоні «Азов». Душа поета стиснулася від болю, коли загинули молоді хлопці під Волновахою, стиснулася до таких масштабів, що могла пропхатися крізь вушко голки, а серце стало таким великим і так шалено пульсувало кров'ю, що поет взяв власну рушницю і пішов на війну... Так, як колись Сент-Екзюпері сів за кермо літака, Шандор Петефі ринув у бій із військами російської армії, Байрон поквапився на допомогу грекам. А український поет Борис Гуменюк – визволяти від російських зайд рідну Батьківщину. «Пішов на війну не поет. Пішов чоловік. Пішов українець, – пояснив він в одному зі своїх інтерв'ю, – “бо поетом можеш ти не бути”, як відомо, “а громадянином бути зобов'язаний”... Чоловік або народжується чоловіком, або не народжується взагалі. І якщо ти – чоловік, і на твою країну напали, то, незалежно від того, ким ти є – батьком, менеджером, міністром чи письменником – все це стає абсолютно другорядним. Ти повинен взяти зброю і піти обороняти свою країну. Так, як можеш. І бути корисним своїй країні там, де можеш принести користь. Тому абсолютно жодного немає значення, ким ти був і чим займався до війни. Зараз країні потрібні солдати, і, якщо ти можеш, то повинен тим солдатом стати...» Це слова його, Бориса Гуменюка – воїна-добровольця, для якого війна стала Чином, справою Честі, смыслом Життя. «Я готовий загинути сам і вбити стільки ворогів, скільки потрібно, – пояснює солдат, – щоби мою справу не продовжували мої діти. Якщо ми підемо з цього поля бою, рятуючи власні шкури, то на це поле бою повернуться наші діти, і вони будуть гинути. Тому я буду тут стояти, скільки буде потрібно... А у мене нема іншого вибору... Його в принципі не існує... Якщо ми припинимо цю війну зараз, як воно є, все, нас не існує...»

Борис Борисович Гуменюк – український поет, прозаїк, військовик, автор проекту «Українські книги – українським тюрмам», координатор проекту «Інша література», член Національної спілки письменників України – народився 30 січня 1965 року в селі Острів під Тернополем. Журналіст за фахом.

1990 р. – побрався з літераторкою Марією Куземко.

1993 р. – вийшла книжка віршів «Спосіб захисту», займається бізнесом.

3 1997 до 1999 рр. – провів два роки в київському СІЗО «на Лук'янівці», за «економічний злочин», виправданий за рішенням суду.

2005 р. – видав роман про тюрму «Лук'янівка».

2006 р. – прийняли до Національної спілки письменників України.

2007 р. – на Львівському форумі видавців презентував роман «Острів».

2009 р. – повість «Та, що прибула з неба».

2014 р. – «Вірші з війни».

Має двох доньок. Живе в Києві.

30 листопада 2013 року був серед тих, хто зібралися на Михайлівській площі в Києві. Наступного дня серед перших був побитий «Беркутом» у Будинку письменників та згодом 19 січня і 18 лютого на вулиці Грушевського.

13 березня 2014 поставив свій підпис під «Заявою від діячів культури України до творчої спільноти світу», у зв'язку із російською агресією в Україні.

22 червня 2014 року приєднався до спецбатальйону МВС України «Азов» та відправився в зону бойових дій на схід України.

3 кінця липня 2014 р. – заступник командира «Батальйону ОУН».

«Мені не потрібен статус учасника бойових дій, зарплата і добавки до пенсії. Я їду за покликом, власним коштом, своїм авто, на повному самозабезпеченні. Доведеться купляти автомат – куплю, зможу придбати танк – куплю собі танк. Років 20 нікого не боюся. Хочу прислужитися своїй країні», – сказав він.

Письменник повідомив про плани написати твір на основі власного досвіду участі в АТО, а також пообіцяв регулярно писати репортажі: «Відписувати по два репортажі щодня – вранці й увечері. Багато друзів зараз телефонують: “Дивись, не прогав, це ж безцінний матеріал”. Якщо культура відгукується на події в країні, це нормально. На Грушевського мольберти стояли – тут дим і постріли, а художник то малює», – зазначив він.

І дотримує свого слова: пише щодня, пише чесно про все і всіх, пише з болем і любов'ю: «Прикро, дуже прикро, що ця війна зачепила наших дітей. Прикро, що шести-семирічна дитина замість того, щоб намалювати тата, маму, хатку, малює танк, солдата, бажає йому перемогти і вижити. Обов'язково, дитинко. Ми обов'язково переможемо. І ми обов'язково виживемо...»; або «Війна, друзі, то така пекельна штука, в якій згорає все: цегла, бетон, скло, метал, книги, дерева, тварини, птахи, села, міста, ілюзії, нереалізовані амбіції, долі, імперії, країни, народи і люди. Головним чином люди...»; або ще: «Минулої ночі посікло осколками наших побратимів, бійців «Батальйону ОУН», Чуба і Хана. Доправили їх в лікарню Червоноармійська. Тамтешні лікарі повиймали з хлопців залізничка. Живі.

Майже здорові. Телефонують. Скучили, – кажуть, – за вами...»; «Завжди напружуємося, коли близько 18.00 (і так – щодня) з'являється покриття, починає працювати інтернет і всі мобільні оператори. Про що це свідчить? Що тварюки впритул підійшли до наших позицій, підсилили сигнал, а, отже, зараз почнеться атака. Начхали ми на їхні атаки, скажу м'яко. Зате є можливість вийти в ефір, сказати вам, що ми вас любимо, що ми живі, що ми нікуди не збираємося відступати. А ви ще раз подивіться, які ми красені...» І маса світлин...

Письмо Бориса Гуменюка небагатослівне, чесне, різке, подекуди брутальне і надривне, а загалом – наболіле. Перша його поетична книжка вийшла 1993-го. 21 рік він не писав поезію і ніколи не думав, що до цієї справи повернеться. Певно, як у Стефаника, війна спричинилася до навернення писати вірші. Порівняння з Василем Стефаником не випадкове: нова поетична збірка «Вірші з війни» – за змістом новели, тому що це історії з реального життя, і є потреба з кимось ними поділитися. У них існує не якийсь ліричний герой чи прототип, а безпосередньо конкретна людина, про яку йде мова. Форма – верліброва, новели-верлібри, новітній ліро-епос, як козацькі думи, розлогі і героїчні, як «Про Ігорів похід» – «золоте слово зі сльозами змішане», як Стефаниківські імпресії – «сильно і страшно»...

18 жовтня 2014 року в Національній спілці письменників України відбулася презентація поетичної збірки Бориса Гуменюка «Вірші з війни». Він спізнився на неї на годину і пояснив це просто: «У нас о 8-й ранку був бій, а потім десь до 10-ї наші позиції накривали мінометами. Це така зараза: не можеш відстрілюватися, коли летить міна, бо б'ють здалеку, треба пересидіти в окопах, бліндажах. Сьогодні били з великокаліберних мінометів – якщо ти не на позиції і не в окопі, найкраще знайти схованку десь у підвалі. А щоб сісти в авто і їхати, не було й мови. Як тільки виникла пауза, втомилися по нас стріляти, я вирушив до вас».

Із села Піски неподалік донецького аеропорту, де розташований добровольчий батальйон «ОУН», заступник його командира Борис Гуменюк приїхав тоді до Києва не тільки на автограф-сесію з читачами, а й у військових справах. Хоч, власне, і його книга «Вірші з війни» причетна до цих справ не лише за змістом. Ці поезії спершу з'явилися у Фейсбуці, зазвядники якого й зібрали кошти на видання збірки, а її тираж за три дні розкупили на Львівському форумі видавців. Із «львівських» грошей частина пішла для наступного накладу, а решта – на потреби батальйону «ОУН», і так буде й надалі. Хто б подумав, що знана ще зі школи парадигма «слово – зброя», про яку мовилося у контексті української класики, вивчаючи творчість Лесі Українки, колись стосуватиметься віршів твого сучасника – Бориса Гуменюка і настільки в прямому значенні, а вірші й справді перековуються на зброю...

Подякуймо сьогодні Гуменюку за щастя щодня закохуватися у свій народ, хоч це закохання – з нестерпним болем прощань із найкращими й найсвітлішими... Для означення українського патріо-

тизму й героїки замала земна шкала. Нині час найвищої поезії вчинків за найжорстокіших і найпідліших випробувань, а де знайти гідні цим вчинкам співвітчизників слова, які проймають душу й очищують її так само? Вони у «Віршах з війни» Бориса Гуменюка, якого називають чоловіком із джекклондонівською долею.

Відомий поет-дисидент Ігор Калинець на зустрічі з Борисом Гуменюком, що відбулась у рамках цьогорічного Львівського «Книжкового форуму» зауважив: «Місяць тому я ще не знав, хто такий Борис Гуменюк. Проте, розгорнувши нещодавно газету «Літературна Україна» і побачивши на двох розворотах його вірші, був ошелешений. Я не міг спокійно їх читати. Стільки болю і правди в цих рядках! Стільки таланту! Два розвороти у «Літературній Україні» – це пріоритет іменитих авторів, живих класиків... Це дійсно той автор, ті твори і та правда, які повинні бути оцінені Нобелівським комітетом...»

«Стара шовковиця під Маріуполем...» – розгорнута метафора в стилі Івана Драча. Дійсно сторічне дерево... Галаслива, зовні безтурботна ватага хлопчаків довкола нього скаче, зриваючи солодкі ягоди, регочеться і обмашується нектаром, залізає на саменький вершечок, стаючи одне одному на плечі... А в траві під деревом – акуратно складені «РПГ, кулемет, автомати, СВД, каски, бронжилети...» Тамить фронтового щастя брутально переривається чотирма мінометами: хлопчак в секунду «покидають стару шовковицю ні в сих ні в тих кружляти в танці», а самі перетворюються на суворих воїнів,

*Щоб вже третьої миті розчинитись там
де до неба кричала земля
І небо здригалось за обрієм
залишилась стара шовковиця сама
стоїть край битого шляху виглядає своїх хлопчиків
ніхто до неї не приходить
ніхто не рве її перестиглих ягід
які осипаються додолу
і розтікаються наче криваві сльози*

*там де лежали РПГ кулемет
автомати СВД каски бронжилети
поволі почала підніматися приталована трава
тільки гілля пам'ятає їхні руки
тільки стара порепана кора пам'ятає
їхні босі ноги*

*а коли на небі сходить місяць
стара шовковиця стає навшпиньки наче дівчина
тягнеться до неба головою
намагається заглянути за небокрай
чомусь так самотньо і тривожно їй
де ви хлопці?*

А хлопці несли бойове чергування – прикривали фланг арміїців з боку моря. Безвусий воїн патрулював приватний сектор, коли пролунав постріл.

*Бійця повело у різні боки –
і він тихо приліг на землю, наче перепочити...*

*В кишенях заплямованого кров'ю одягу,
який довелося розрізати ножем,
щоб швидко добратися до рани
і зупинити кровотечу,
поряд з дрібними грошима, пластмасовою вервицею
і пластмасовим Ісусом
знайшли оцей списаний аркуш.
Я не знаю імені цього чоловіка, навіть не знаю,
скільки йому років.
Цей списаний аркуш з кишені пораненого бійця –
можливо, його перша літературна спроба,
можливо, у майбутньому великого поета
(тільки б залишився живий!) –
розірвав мені душу. То нехай і вам розірве.*

Абсолютна стриманість, відсутність будь-якої об-
разності, ніякої лірики – лише гола правда. І далі ав-
тор на повному контрасті як інтертекст подає справ-
ді дивовижної ширості й сили текст:

*Ми лежали в холодній землі
Ми сто років сиділи у схроні
Я пропав би в цій повній імлі
Якби не твої долоні
Ми забули свої голоси
Ми ставали схожі на тишу
Я щоночі у бога просив
Щоб мене не залишив
Ми були глухі і німі
Якби не твої губи
Які у цій повній пільмі
Шепотіли мені «любий»
Я дивився в очі землі
В її чорне люстерце
Я вже бачив там свою смерть
Якби не твоє серце
Ми лежали на вогкому дні
Нас їли наші могили
Ти крізь ніч озивалась мені
Говорила мені «милий»
Ми довго сиділи в землі
Ми втратили очі
Ми спали на битому склі
Вічного дня як ночі
Ми вийшли зі своїх могил
Ми розправили крила (плечі)
Ми потужним помахом крил
Залишили свої могили
(повертаємось в гнізда лелечі)
Ми вийшли зі своїх темниць
Ми хочемо сонця і волі
Ми кажемо вам усім:
Доволі доволі доволі!*

Подібний душевний імператив знаходимо у Ми-
коли Вінграновського:

*У синьому небі я висіяв ліс,
У синьому небі, любов моя люба,
Я висіяв ліс із дубів та беріз.
У синьому небі з берези і дуба.
У синьому морі я висіяв сніг,
У синьому морі на синьому глеї*

*Я висіяв сніг із твоєї весни,
У синьому морі з весни із твоєї;*

у Івана Драча:

*Ми – двоє крил.
І ти і я.
Ти – двоєкрил,
Бо я – твоя.
Ми – двоє вуст.
Тобі й мені
В губах цих глузд
На самім дні.
Ми – двійко серць,
Мов подих тьох.
Затятий герць,
Звитязці – вдвох.
Вдвох – переможці,
Вдвох – переможені.
Втоплені – в ложці,
В краплині кожній,
А океани
Нам по коліна.
Подвійні рани –
Віно до віна.
Вдвох – безневинна
Одна вина,
Вдвох – таїна
Одним одна...*

Але ж у Гуменюка: це – надривно-заклично-за-
клинальний Маланюківсько-Ольжичівський дух, це –
нескореність карпатських січовиків, це – «нас тут
триста, як скло, товариства лягло» чи «окропіте-
кров'ю-Шевченкове-заповітне», це – безстрашна
козацька душа, це – самодостатність, народження
воїна, за великим рахунком – національно-свідомо-
го воїна... Рве серце? Без сумніву, рве. Чому? Оче-
видно, тому, що апелює до якихось засадничих ук-
раїнських архетипів – у першу чергу, волі, а далі –
історичної пам'яті, часової тяглості і вірності їй, са-
мозреченості во ім'я найсвятішого... Ця екстре-
мальна модальність на сьогоднішній війні перерос-
тає межі винятковості і стає нормою повсякденно-
сті: війна – щоденна виснажлива робота, найнеоб-
хідніша, архіважлива робота, а смерть... Якщо тре-
ба заплатити життям, то – будь ласка:

*Я вчора вмер.
Я лежу розкинувши руки у високій траві
І широко відкритими очима дивлюся у небо.*

*Я вчора вмер.
Так треба.
Щоб перемагати
Ми повинні постійно
приносити криваву жертву війні.*

Вчора настала моя черга.

*У війни свій бог
Свої жерці й капелани
Не схожі на тих яких я бачив колись
у Софійському храмі*

*Коли приходять час платити війні данину
Життя бійця можна відкупити
Обміняти його на життя трьох дітей
Трьох дітей чоловічої статі
Якщо жіночої – то вдвічі більше
Трьох жінок
Одна з них неодмінно мусить бути вагітною
І п'ятьох-шістьох старих.*

*Деякі так роблять
Через слабкість духу
Від страху
Здебільшого це притаманне
солдатам темного війська.
Я так не зміг.
Звісно можна спробувати
відкупитися кров'ю Господньою
Але це те саме що прикриватися
в бою жінкою з дитиною
Тією зі стіни Софійського
Чи ось цією з передмістя Горлівки
Однаково
Адже це просто слабка жінка
з маленькою дитиною.
Якщо ти солдат
Ти не повинен ніким прикриватися
Ти маєш усіх викупляти собою.*

«Викупляти усіх собою» – це твій чин, солдате.
Це не обговорюється. Бо інакше – зневажатимеш
себе. Адже ти знаєш, що

*вмирати зовсім не боляче
Жити – боляче.
У вас на землі усім так боляче!
Навіть звідси видно як вам боляче
Усе ваше життя –
Біль біль біль.*

*А тут – стільки неба!
Ви собі навіть не уявляєте скільки тут неба!
Неба за яке не треба битися
Неба якого вистачить усім.*

*Ніби все гаразд
Я – вмер
Бо так треба
Але десь потайки я вам заздрю
Я сумую за вами
Я страшенно за вами сумую
Заздрю вашому болю
І мрію колись повернутися
Щоб знову зустрітися з вами
Навіть якщо доведеться ще раз
Пройти крізь біль.*

На цій стоклятій війні стає нормою навіть її запах:

*Ти пахнеш порохом
Твої руки обличчя волосся одяг взуття
Скільки не вмивай не пери – пахнуть порохом
Вони пахнуть військовою
Ти пахнеш військовою
І стаєте ви з військовою суть одно.*

Ви – це війна. Війна – це смерть. Отже, ви – це смерть. Ні, отже, ви на війні. А значить – за життя. Бо ж ви – любов. І цей мілітарний наратив у приватному трактуванні Гуменюка переростає у зворушливу мініатюру про перемогу життя над смертю: Андрія – бійця, в чие серце «в'їлася» війна, і відмити її не можна нічим, руки – чорні і шкарубкі – такими руками не обнімеш кохану, – побратими відправляють на побачення з Марійкою – волонтеркою, що привезла чимало потрібного – все, що Бог послав у селі людям, всього п'ять тонн, – відправляють із такою світлою радістю-заздрістю-вірою-гордістю, а він хвилюється про свої руки. І тільки вранці, повернувшись у свій батальйон, самими губами прошепотів: «Вона цілувала мої руки... Уявляєте?» Важко придумати чогось зворушливішого...

Українська модель війни малоприваблива за художньою версією Бориса Гуменюка: тут і недолюбність командування, і відсутність спорядження, і підступництво та зрада військових, і безголовність влади, і ще багато чого. У розумінні автора, війна – це мірило совісті і честі кожного українця. І це стосується всіх – кадрових військових, добровольців, цивільних, на передовій і в тилу:

*Цей вірш починався як білий
Як ризи мучеників 18-20 лютого
Білий як щоки того чоловіка з Львівщини
Який 19 лютого вимкнув телевізора
Спересердя вирвав шнура з розетки –
Все не можу більше на це дивитися –
Сказав сплотнілій дружині
Обняв домашніх поцілував дітей
Найменшу взяв на руки
Довго гладив по голівці
Пішов на вокзал
За три ціни придбав квиток на потяг
Щоб хоч якось дістатися до Києва
Двадцятого о восьмій був на вокзалі
О дев'ятій – на Майдані
О десятій – на Інститутській
А об одинадцятій вже стояв перед Господом
У білих ризах
Бо простилися йому всі гріхи його
Свідомі і не свідомі
Бо відкупив він своєю жертвою
Не одне місто і не одне село
І сидітиме він довіку
Праворуч від Сина Отця нашого
Бо за народ свій життя віддав
Скам'яніла від горя жінка
Дивиться тепер на нього
Витесаного з каменю
А старенька ледь жива мати
Ходить по добрих людях
Б'ється головою до високих порогів
Добрим людям клямки обцілює
Дайте хоч яку копійку родині
Та ж лишив трійко малесеньких дітей
Ай!
А добрі люди сидять за дубовими дверима
З написом обід з 9 до 18*

*Зиркають на неї спідлоба недобрими очима
Чого вона ходить
Вона хіба не бачить – зайняті
Їмо
Поступово мій білий вірш міняється на лиці
Рядки беруться чорним від люті
Від образи наливається кров'ю
Вірш стає мокрим і солоним
Як кінці хустки згорьованої матері...*

Класично-баладний образ «згорьованої матері» знаходимо у циклі «Може б ти не йшов сину...» Чоловік пішов на фронт, тепер хоче йти і син, бо це ж його «свідомий триб». Мати не пускає, а він іде, бо «кров загиблих воїнів перетікає в його жили», і він уже належить війні. Наступив день, коли світило сонце, день, у який вона втратила обох:

*Може б ти не йшов сину
Ой може би ти не йшов синочку
Як я нині тут сама буду
Один кут в хаті підпирати
Коли три хитаються
Небо й так вже на серце давить
Ще й стеля от-от обвалиться
А що там доброго на тій війні.*

*А чи я коли Вас не слухав мамко
А чи я коли Вам слово лихе сказав мамцю
А чи Ви мамко мене не любите
Ой пустіть мене мамцю на війну.*

*Ой не пуцу тебе на війну сину
Ой не пуцу тебе на війну синочку
Таж пішов на війну твій батько
А тобі щойно на Покрови буде вісімнадцять
Пречиста принесла мені тебе в запасці
Ой не пуцу Ой не пуцу.*

*Ой пустіть мене на війну мамко
Ой пустіть мене на війну мамцю
Бо як коло Вас лишуся
То як людям в очі гляну
А що я людям скажу...*

*Був день світило сонце
В той день вона втратила їх обох.
Чоловік підірвався на міні
Кажуть не було що в домовину покласти
А в сина влучив снайпер.
Стеля обвалилася в хаті
Не могла сама довше її тримати
В один день усі троє вкрились небом
В один день усі троє стали небом.*

Типова балада-пісня, з гіперболою, перетворенням і символами, ритмом, повторами й голосінням. І від того ще більше вражаюча. Взагалі, Борис Гумєнюк – поет Правди, безжальної правди. Його серце виспіває те, що відчуває: без пафосу, без патетики, без вереску. Про війну з пафосом писати не можна. Про смерть з пафосом писати не годиться. У тому, що стріляють гармати, нема поезії. Поезія з'явля-

ється у короткі хвилини страшної тиші, коли तुлишся до землі і радієш, що ще живий.

*Сьогодні знову копаємо землю
Цю ненависну донецьку землю
Цю черству закам'янілу землю
Тулимося до неї
Ховаємося в ній
Ще живі.
Ми ховаємося за землю
Сидимо в ній тихо
Наче малі діти за маминою спиною
Ми чуємо як б'ється її серце
Як вона втомлено дихає
Нам тепло й затишно
Ще живі.
Завтра ми вже будемо мертві
Може багато з нас
Може всі.*

Автор просить батьків, дружин і дітей запам'ятати солдатів живими і красивими, не ставити великих монументів на їхні могили, не виголошувати довгих промов над їх тілами:

*Просто накрийте нас землею
І – йдіть.
Було б добре якби на тому місці було поле
Колосилося жито
Щоб жайвір у небі
І – небо Багато неба –
Ви можете собі уявити який хліб родитиме поле
Де лежать бійці?!
(В пам'ять про нас їжте хліб з поля
Де ми полягли.)
Було б добре якби на тому місці були луки
І багато-багато квітів
І бджола над кожною квіткою
Щоб надвечір приходили закохані
Плели вінки
Кохалися до ранку
А вдень щоб приходили молоді батьки
З малими дітьми.
(Не перешкоджайте дітям приходити до нас.)
Але це буде завтра.
А сьогодні ми ще копаємо землю
Цю дорогу українську землю
Цю солодку ласкаву землю
Пишемо гуртом саперними лопатками
На її тілі
Останній вірш української літератури,
Ще живі.*

Висновки. Отож, живіть. Бо є ще ті, для яких війна – Чин.

УДК 37.09(477.87)“16/17”

Віра ФЕДОРАНИЧ,

викладач, Коледж мистецтв ім. А. Ерделі
Закарпатського художнього інституту,
м. Ужгород, Україна

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ БУКВАРІВ
XVII–XVIII ст., ВИДАНИХ
ДЛЯ РУСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ
ІСТОРИЧНОЇ МУКАЧІВСЬКОЇ ЄПАРХІЇ**

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуменюк Б. Вірші з війни. – К.: Ярославів Вал. – 2015. – 136 с. – Серія «Сучасна поезія».
2. Держкомтелерадіо висуває «Вірші з війни» Бориса Гуменюка на здобуття Шевченківської премії // <http://gazeta.lviv.ua/news/2015/09/29/48430>
3. Іванишин Петро. Поезія Петра Скунця (Художнє вирішення національно-духовної ідентифікації ліричного героя). – Дрогобич: ВФ «Відродження», 2003. – 296 с.
4. Кремінь Д. Д. Меморандум Гернштейна: Поема // Екзиль. Число 3. – Ужгород: Гражда, 2015. – С. 22-28.
5. Моренець В. Антитези Петра Скунця // Скунець П. Один: Вірші, поеми, балади, переклади, мініатюри. – Ужгород: Гражда, 1997.
6. Салига Т. Ю. Всесвіт, гори і він. Петро Скунець. – Ужгород: Гражда, 2007. – 120 с.
7. Салига Т. Ю. Я пішов від сина Божого Христа // Дзвін. – 2007. – № 1.
8. Скунець П. М. Інтерв'ю з самим собою // Екзиль. Науково-мистецький часопис. – 2007. – № 5.
9. Скунець П. М. Прийдемо туди, звідки прийшли // Екзиль. Науково-мистецький часопис. – 2007. – № 2.
10. Скунець П. М. Розп'яття. Поема. – Ужгород: Карпати, 1971 (Екзиль. Науково-мистецький часопис, 2007. № 6 (11). – С. 24-27).
11. Скунець П. М. Твори. Кн. 3. – Ужгород: Гражда, 2009. – 272 с. : іл.
12. Терен Тетяна. Ігор Калинець: Тепер це смішно, що за твори людину можуть звільняти з роботи й заарештовувати // <http://khdoriv.info/kalynets/was-born-connected-with-city/ihor-kalynets-teper-tse-smishno-scho-za-tvory-lyudynu-mozhut-zvilnyaty-z-roboty-j-zaareshтовувати-chasty-na-druha/>

Федоранич В. Ю. Порівняльний аналіз букварів XVII–XVIII ст., виданих для руського населення історичної Мукачівської єпархії. У статті розглядається питання розвитку освіти на Закарпатті, зокрема, зроблено спробу порівняльного аналізу букварів, виданих упродовж кінця XVII–XVIII ст. для потреб руського населення історичної Мукачівської єпархії. На підставі проведеного дослідження з'ясовано структуру кожного із видань та окреслено особливості відображення культурної ситуації через додаткову інформацію, вміщену у букварях.

Ключові слова: буквар, руське населення, історична Мукачівська єпархія, народна школа.

Федоранич В. Ю. Сравнительный анализ букварей XVII–XVIII вв., изданных для русского населения исторической Мукачевской епархии. В статье рассматривается вопрос развития образования на Закарпатье, в частности, сделана попытка сравнительного анализа букварей, изданных в течение конца XVII–XVIII вв. для нужд русского населения исторической Мукачевской епархии. На основании проведенного исследования установлена структура каждого из изданий и обозначены особенности отражения культурной ситуации через дополнительную информацию, помещенную в букварях.

Ключевые слова: букварь, русское население, историческая Мукачевская епархия, народная школа.

Fedoranych V. Comparative ABC-book's analysis of XVII–XVIII centuries. Given to the Russian population historical Mukachevo diocese. The article discusses the development of education in the Carpathian region, including attempts to analyze primers comparative issued during late XVII–XVIII centuries. for the needs of the Russian population historical Mukachevo diocese. Based on the research revealed the structure of each of the editions and features outlined reflect cultural situation through additional information contained in the primer.

Keywords: ABC-book, Russian population, historical Mukachevo diocese, public school.